

Uwagi szczegółowe do roboczego projektu podstawy programowej przedmiotu edukacja obywatelska

1. **Dokument jest niedopracowany redakcyjnie.** Miejscami sprawia wrażenie, jakby autorzy sami sobie tłumaczyli własne myśli, powtarzając niektóre bez potrzeby. Weźmy za przykład opis przedmiotu nauczania. W oryginale jest tak:

Głównym celem przedmiotu edukacja obywatelska jest przygotowanie uczniów do świadomego i odpowiedzialnego zaangażowania obywatelskiego w społeczeństwie demokratycznym.

Przedmiot buduje i wzmacnia postawy patriotyczne młodych ludzi oparte na poczuciu tożsamości i dumie z przynależności do wspólnoty, trosce o małą i dużą Ojczyznę, poczuciu odpowiedzialności za jej kształt. Równoległe przedmiot kształtuje otwartość i szacunek względem innych, empatię i solidarność z innymi oraz zaangażowanie na rzecz dobra wspólnego.

Wymagania ogólne przedmiotu edukacja obywatelska dotyczą: rozumienia sfery publicznej, zainteresowania sprawami publicznymi oraz zaangażowania obywatelskiego. Razem te elementy składają się na postawę patriotyczną. Zgodnie z założeniami przedmiotu znajomość podstaw funkcjonowania demokratycznego społeczeństwa oraz rozumienie najważniejszych dotyczących go zjawisk pozwalają rozwijać zainteresowanie nimi i wyrabiać sobie własne opinie w tych sprawach, co z kolei prowadzi do świadomego i odpowiedzialnego zaangażowania obywatelskiego.

Nie byłoby żadną szkodą ograniczenie się do dosłownie dwóch zdań. Reszta treści i tak wspomniana jest w celach ogólnych. Moja propozycja:

Przedmiot edukacja obywatelska służy przygotowaniu uczniów do świadomego i efektywnego zaangażowania obywatelskiego w społeczeństwie demokratycznym, opartego na poczuciu przynależności do wspólnot: lokalnej i państwowej oraz współodpowiedzialności za ich funkcjonowanie. Propaguje takie wartości, jak: otwartość i szacunek względem innych, empatię oraz zaangażowanie na rzecz dobra wspólnego.

2. **Warto rozważyć, czy wskazane jest używanie w podstawie programowej EO pojęcia Ojczyzna.** Wszystko wskazuje na to, że Polska będzie w coraz wielokulturowa. Już teraz w szkołach mamy kilkaset tysięcy młodych uchodźców, dla których nasz kraj nie jest i nie będzie ojczyzną. Ważne jest, by identyfikowali się z miejscem swojego pobytu – państwem, jako wspólnotą zamieszkujących je obywateli. To jest cel realny do osiągnięcia, a patriotyczno-ojczyźniana retoryka może doprowadzić do efektu dokładnie odwrotnego. Zdaję sobie sprawę, że to sugestia kontrowersyjna, ale nie ma co udawać, że problem nie istnieje.

3. Proponuję dodanie celu ogólnego, fundamentalnego, moim zdaniem, dla edukacji obywatelskiej, jakim jest aktywność społeczna, a zrezygnowanie z celu zaangażowanie obywatelskie. Proponuję również inną kolejność tych celów, moim zdaniem bardziej logiczną w sensie stopniowego nabywania kompetencji obywatelskich.

1. Aktywność społeczna

Uczeń bierze udział w życiu klasy, szkoły, społeczności lokalnej; identyfikuje problemy i poszukuje ich rozwiązań, angażuje się w działania na rzecz dobra wspólnego.

2. Poszanowanie opinii innych

Uczeń rozumie perspektywę i szanuje opinie innych, w przypadku kwestii kontrowersyjnych lub spornych z szacunkiem do odmiennych stanowisk prezentuje własne zdanie i poszukuje porozumienia.

3. Zainteresowanie sferą publiczną i posiadanie własnych opinii

Uczeń interesuje się wybranymi obszarami rzeczywistości społeczno-politycznej i w oparciu o wartości i sprawdzone informacje, formułuje i uzasadnia opinie w sprawach publicznych.

4. Rozumienie sfery publicznej

Uczeń rozumie najważniejsze zjawiska i procesy społeczne i polityczne oraz zasady nimi rządzące, poddaje je samodzielnej analizie i ocenie, wykorzystując także perspektywę historyczną.

5. Rozumienie oraz poszanowanie wartości i zasad demokracji

Uczeń rozumie podstawowe zasady i mechanizmy demokratycznego państwa prawa; odnosi je do codziennych sytuacji życiowych, poddaje analizie i ocenie.

6. Interakcje państwo-obywatel i wpływ na władze publiczne

Uczeń potrafi załatwiać wybrane sprawy urzędowe i podejmować działania w interakcji z państwem; rozumie mechanizmy i formy uczestnictwa obywatelskiego i je wykorzystuje.

4. Proponuję nową redakcję rozdziału *Struktura przedmiotu i jego wyróżniki:*

Realizacja celów kształcenia – wymagań ogólnych edukacji obywatelskiej polega na zdobywaniu przez uczniów wiedzy i umiejętności oraz podejmowaniu przez nich działań praktycznych o charakterze obywatelskim.

Materiał nauczania przedmiotu odpowiada zasobom wiedzy potrzebnej świadomemu obywatelowi; podzielony jest na siedem działów. Odzwierciedlają one kręgi wspólnot, w których funkcjonuje uczeń – szkołę, wspólnotę lokalną, państwo rozumiane jako wspólnota obywateli, wspólnotę europejską oraz wspólnotę międzynarodową; ponadto wyodrębniono tematy o charakterze ogólnym, dotyczące postawy obywatelskiej oraz prawa i demokracji.

Gromadzeniu wiedzy przez uczniów towarzyszy nabywanie i stosowanie w praktyce **umiejętności** koniecznych do świadomego i odpowiedzialnego zaangażowania obywatelskiego, do których należy:

1. Poszukiwanie, weryfikowanie i analizowanie informacji na tematy społeczne i polityczne.
2. Określanie własnego zdania na podstawie posiadanych danych, wyznawanych wartości oraz stwierdzonych potrzeb; jego wyrażanie i uzasadnianie.
3. Prowadzenie dialogu w kwestiach spornych z szacunkiem dla innych jego uczestników.
4. Podejmowanie działań na rzecz rozwiązania wybranych problemów społecznych, w tym identyfikowanie i analizowanie problemów społecznych w wybranym obszarze oraz formułowanie propozycji rozwiązań problemów społecznych poprzez działania indywidualne, grupowe lub wpływanie na władze.
5. Wpływanie na władze publiczne poprzez świadomy udział w głosowaniu/wyborze przedstawicieli, dialog z władzą, oraz formy protestu dopuszczone w porządku demokratycznym.
6. Załatwianie spraw urzędowych i ochrona własnych praw w relacji z państwem.

Integralnym elementem edukacji obywatelskiej, służącym zastosowaniu zdobytej wiedzy i umiejętności w praktyce, jest podjęcie przez każdego ucznia indywidualnie lub w zespole co najmniej czterech **działań obywatelskich** oraz realizacja grupowego **projektu edukacyjnego** o charakterze badawczym lub społecznym.

Edukacja obywatelska powinna być realizowana w jak największym zakresie w oparciu o analizę bieżących wydarzeń społeczno-politycznych. Z tego powodu w wielu wymaganiach pozostawiono dowolność doboru konkretnych przykładów. Ponadto wskazano wymagania do wyboru, których intencją jest możliwość dostosowania przez nauczyciela treści kształcenia do kontekstu społeczności lokalnej i szkoły, poziomu już posiadanej wiedzy i umiejętności uczniów oraz ich zainteresowań, a także nawiązania do bieżących wydarzeń społeczno-politycznych.

5. W rozdziale Wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności postulują:

1. Usunięcie wstępu, który powtarza treści znajdujące się we wcześniejszych rozdziałach
2. Rezygnację z pytań wiodących w działach. Nie wnoszą one niczego do treści działu i stanowią szum informacyjny.
3. Rezygnację z ujęcia wymagań szczegółowych w formie tabeli wskazującej na powiązanie danego celu szczegółowego z celem ogólnym. Nie ma to żadnego uzasadnienia poznawczego dla odbiorcy. Owo powiązanie ważne jest dla autorów podstawy i należy uznać, że zostało osiągnięte. Wykazywanie tego w postaci sążnistej tabeli jest kolejnym źródłem szumu informacyjnego.
4. Radykalne ograniczenie liczby obowiązkowych wymagań szczegółowych. Biorąc pod uwagę wymiar godzinowy przedmiotu takich wymagań powinno być nie więcej niż

kilkanaście. Do tego ewentualne wskazanie autorom programów nauczania pożądanych kierunków rozszerzania wiedzy i umiejętności w poszczególnych działach.

5. Powiązanie wiedzy i umiejętności w wymaganiach szczegółowych, jakkolwiek mające stanowić o oryginalności zaprezentowanej koncepcji, w niektórych punktach razi sztucznością. Oczekiwane umiejętności ucznia wymienione są we wcześniejszym rozdziale i powielanie tego w części szczegółowej nie przyczynia się do zwiększenia operacyjności dokumentu.

5. W rozdziale Wymagania szczegółowe dotyczące działań obywatelskich i projektu obywatelskiego powinna znajdować się jasna definicja pierwszego z tych pojęć, pozwalająca nauczycielowi na samodzielne ustalanie możliwych form działania uczniów. Podawanie przykładów może być materia programu nauczania, ale nie podstawy programowej, podobnie jak proponowanie sposobu dokumentowania działań – materia poradnika metodycznego.

6. Istotne treści rozdziału Warunki i sposób realizacji dałoby się zmieścić na połowie strony. W zbyt małym stopniu opisuje on warunki, które powinna stworzyć szkoła, żeby nauczyciel mógł skutecznie prowadzić zajęcia z tego przedmiotu, natomiast w zdecydowanie zbyt dużym narzuca metodykę pracy, która powinna być materia programu nauczania i poradnika metodycznego.

7. Rozdział Powiązania z innymi przedmiotami jest zbędny w podstawie programowej. Przyjęta w projekcie forma obciążona jest fundamentalną wadą, jaką stanowi odnoszenie się do obecnych podstaw programowych innych przedmiotów, a nie do tych, które dopiero mają powstać. Wyszukiwanie korelacji i koordynacja treści poszczególnych przedmiotów w podstawach programowych nie może opierać się na wyobrażeniach ich autorów. Powinna stanowić przedmiot analizy i interdyscyplinarnych uzgodnień na końcowym etapie prac nad całością zestawu podstaw programowych.

Jarosław Pytlak – 26 października 2024 roku.